

Icke-standardiserade anställningsformer: Trender och framtidsutsikter

Inledning

Denna undersökning handlar i första hand om de icke-standardiserade sysselsättningsformer som har vuxit fram under de senaste tio åren. I undersökningen framgår att förutom deltidsarbete har icke-standardiserade sysselsättningsformer inte ökat under denna tid. Man kunde dock se en, i vissa medlemsstater relativt kraftig, ökning av tidsbegränsade anställningar och fler som arbetar som egenföretagare under den långa högkonjunkturen från mitten av 90-talet och fram till konjunkturedgången 2007. Det är förstås främst i svåra tider som behovet av sysselsättning och socialt skydd blir tydligt.

Det som kommer att påverka alla de olika icke-standardiserade sysselsättningsformerna mest är relaterat till digitalisering. Kostnadseffektiviteten i arbete som förmedlas via digitala plattformar tyder på att potentiella utbyten av lågt ekonomiskt värde jämfört med transaktionskostnaden som tidigare inte var lönsamma i dag har blivit lönsamma. Ett av de mer meningsfulla begreppen för denna företeelse är gigeekonomin, det vill säga handel utan några långvarigare relationer. Bevisen för hur utbredd denna form av sysselsättning är, är ytterst begränsade. Trots det tyder denna undersökning på att andelen som har sådant arbete som huvudsysselsättning inte överstiger 0,5 procent av alla förvärvsarbetande i Europa. Trots att den ekonomiska logiken med dessa plattformar verkar lockande och börserna utan tvekan förutser stark tillväxt på området kan det vara för tidigt att förutse någon större sysselsättningsökning till följd av digitala plattformar i deras nuvarande form. Potentiella hinder för en framtida ökning skulle kunna vara att företagen införlivar denna affärsmodell i sina verksamheter och att det mer rutinmässiga arbete som i dag utförs av plattformsarbetstagare i framtiden kommer att utföras genom ny teknik.

Socialt skydd är en viktig fråga när det gäller arbete via digitala plattformar. Att uppdragen som förmedlas via plattformar ofta är korta och tillfälliga innebär att man i

princip får samma problem, med inkomst och andra tröskelvärden, som man får med tillfälligt arbete och tidsbegränsade anställningar. Den största frågan när det gäller arbetsrätt och socialt skydd är dock om arbetstagaren är egenföretagare eller anställd. Det finns ingen tydlig gränsdragning däremellan vid arbete via plattformar, och det varierar beroende på omständigheterna i de många olika formerna av plattformsarbete. Det som spelar roll är var på skalan från endast förmedling till arbetsledning en viss plattform befinner sig. European Social Insurance Platform, som är en sammanslutning mellan europeiska socialförsäkringsinstitutioner, ser inte något större behov av någon omfattande reform av socialförsäkringssystemen, i alla fall inte på grund av digitala plattformar som utför virtuellt arbete. Trots det har man i vissa medlemsstater ändå infört särskild lagstiftning.

Resultat

- Tidigare kunde man se en väsentlig ökning av tidsbegränsade anställningar, främst sedan början av 80-talet. Denna utveckling kunde iakttas bland annat i Frankrike och Spanien mellan 1985 och 1995, i Sverige i början av 90-talet och i Tyskland under början av 2000-talet. På senare tid har den stora ökningen i Polen varit särskilt iögonfallande, med en ökning från 4,6 procent år 1999 till 28,2 procent år 2007.
- Under de senaste tio åren har man dock inte kunnat se någon uppåtgående trend vad gäller tidsbegränsade anställningar i EU som helhet. I stället kunde en mindre minskning iakttas från 14,5 procent år 2006 till 14,2 procent år 2016.
- Sannolikheten att ha en tidsbegränsad anställning är hög för ungdomar, utlandsfödda, lågutbildade och inom yrken utan krav på yrkesutbildning. Skillnaden mellan män och kvinnor ligger i dag på mindre än en procentenhet.

- Trots en ökning av tidsbegränsade anställningar inom bemanningsföretag under de femton år som föregick krisen har denna typ av anställning varit betydligt mindre vanlig än tidsbegränsade anställningar direkt hos arbetsgivaren. Under de senaste åren har denna andel minskat, och 2015 stod den för 1,9 procent av all sysselsättning i Europa.
- Deltidsarbete, som har ökat under flera årtionden, har fortsatt att öka sedan konjunkturnedgången. Deltidsarbete står nu för 20 procent av all sysselsättning i EU (24 procent i de femton stater som var medlemmar i EU före 2004), en ökning från 16 procent år 1996. Deltidsarbete är utbrett i alla åldrar, för båda könen och i många olika grupper, yrken och delar av arbetsmarknaden.
- Man kan se en anmärkningsvärd ökning av väldigt korta veckoarbetstider (tio timmar eller mindre per vecka) i till exempel Österrike, Tyskland och Danmark. I hela EU har andelen för män ökat från 1,5 procent till 2,8 procent (av alla förvärvsarbetande män), medan andelen för kvinnor har ökat från 6,1 procent till 6,6 procent. Ökningen är särskilt stor bland unga. Nästan hälften av de deltidssarbetande som arbetar väldigt få timmar anser sig i princip vara arbetslösa.
- Ofrivilligt deltidssarbete ökade från 22,4 procent av allt deltidssarbete till 29,1 procent mellan 2007 och 2015. Denna förändring går hand i hand med förändringar i arbetslöshetsnivåerna i medlemsstaterna, med stor ökning i Cypern, Grekland och Spanien. I Tyskland har arbetslösheten och det ofrivilliga deltidssarbetet minskat mest.
- Ofrivilligt deltidssarbete ökar jämförelsevis mest bland män, men ändå är det dubbelt så många kvinnor som uppger sig som ofrivilligt deltidssarbetande. Ofrivilligt deltidssarbete är vanligast i lågavlönade serviceyrken och inom försäljnings- och tjänstesektorn.
- Egenföretagare utan anställda utgör 10 procent av alla förvärvsarbetande, medan egenföretagare med anställda utgör 4,5 procent. Av egenföretagarna kan 18 procent kategoriseras som beroende utifrån hur de uppfattar sig själva och objektivt utifrån deras ekonomiska situation.
- Andelen som är verksamma som egenföretagare ökade i många medlemsstater fram till konjunkturnedgången men har minskat med nästan en halv miljon under de senaste tio åren. I Förenade kungariket har andelen dock ökat snabbt sedan millennieskiftet, och då är det främst egenföretagare utan anställda som har ökat. Även i Tjeckien, Frankrike, Nederländerna och Slovakien har ökningen varit stor. I länder som Tyskland, Polen och Sverige minskar dock andelen som är verksamma som egenföretagare.
- Uppgifter från Nederländerna och Tyskland antyder att de främsta anledningarna till att man väljer att arbeta som egenföretagare utan anställda har att göra med till exempel självständighet och möjligheter. Det finns dock även mer negativa anledningar, som brist på andra alternativ, i större utsträckning i Tyskland än i Nederländerna. En liten andel uppgav till och med att det var för att deras "arbetsgivare" vill att de ska vara egenföretagare.
- En betydande andel (12,6 procent) av egenföretagarna i Nederländerna och Tyskland, länder med ett relativt välutvecklat välfärdssystem, kan kategoriseras som "egenföretagare utan trygghet", utifrån olika mått på ekonomisk överlevnadsförmåga och socialt skydd. En stor andel anser ändå att det är upp till dem själva att ta hand om sitt eget sociala skydd.
- Enligt uppgifter från undersökningar i Europa är det främst inom högavlönade yrken som man återfinner den största delen av den senaste tidens ökning av egenföretagare. Detta framkommer även i undersökningar baserade på nationella uppgifter från Förenade kungariket.
- Den enda uppskattningen av hur utbrett arbete via digitala plattformar är kommer från Förenade staterna, där man frågat en slumpmässigt utvald andel av befolkningen hur deras arbetssituation ser ut vid en viss tidpunkt, och där uppskattade man att sådan sysselsättning uppgick till 0,5 procent av all sysselsättning 2015. Författarna hävdar att denna siffra kan diskuteras, samtidigt som de noterar att man i andra undersökningar, med andra metoder, kommit fram till liknande siffror.
- I Europa kommer den pålitligaste uppskattningen från Förenade kungariket 2016, där 4 procent av de förvärvsarbetande utförde sådant arbete vid någon tidpunkt under det senaste året, och 25 procent av dessa angav att detta var deras främsta förvärvsarbete. Dessa siffror är inte överensstämmande med uppgiften om 0,5 procent (vid en viss tidpunkt) från den amerikanska studien. I andra nyligen genomförda undersökningar kommer man fram till liknande siffror inte endast för Förenade kungariket utan även för Nederländerna, Tyskland och Sverige.
- Det är något fler män än kvinnor som arbetar via digitala plattformar och fler yngre än äldre, särskilt bland de som arbetar på detta sätt i större utsträckning. Dessa ligger på samma utbildningsnivå som andra förvärvsarbetande.

Mer information

Rapporten *New forms of employment: Recent trends and future prospects* hittar du på <https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2017/non-standard-forms-of-employment-recent-trends-and-future-prospects>.

För mer information, kontakta chefsforskare/samordnare Donald Storrie på dst@eurofound.europa.eu.